

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

On beşinci İçtima

1 . 4 . 1339 Pazar

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	282:283	4. — Takrirler	294
2. — Sualler	282	1. — Gazianteb Mebusu Ali Cenani	
1. — Edirne Mebusu Faik Beyle refikinin, Edirne'ye giden yolcular hakkında Hariciye Vekâletinden sual takriri	282	Beyle rüfekasının, Erzurum Mebusu Necati Beyle arkadaşlarının, İntihabı Mebusan Kanunu muvakkâtinin tadili hakkında kanun teklifinin (2/603) her şeye takdimen müzakere edilmesine dair takriri	294:295
2. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Ankara Maarif Müdürü hakkında Maarif Vekâletinden sual takriri	282	5. — Müzakere edilen maddeler	295
3. — Teklifler	283	1. — Havalii Şarkıye muhacirlerinin memleketlerine sevk ve iadeleri ve harb dolayısıyla harab olmuş meskenlerinin inşası için Sıhhiye ve Maliye Vekâletlerinin 1338 senesi bütçelerine tahsisat ilâvesine dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	295:301
1. — Aydın Mebusu Esad Efendi ile yüz yirmi refikinin, Teşkilâtı Esasiye Kanununun maddei müzeyyesinin ilgasına ve tehdidi intihaba dair kanun teklifi (2/703)	283:293		

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 2,10

REİS — Reisisani Ali Fuad Paşa Hazretleri

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

1. — ZAPTÎ SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Lâzistan Mebusu Necati Efendinin Ali Şükrü Bey meselesi hakkında Hükümetin Meclise malûmat vermesine dair temenni tahriri kabul olunarak Heyeti Vekile Riyasetine tebliğ edildi. İstiklâl Madalyası ile Taltif Kanununun birinci maddesini muaddil Heyeti Vekileden mevrut lâyihaî kanuniye Dahiliye ve Müdafaaî Milliye encümenlerine, İstanbul'da açıkta kalan zâbitana elbise bedeli ita edilip edilmeyeceğine dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi Kavanin ve Muvazeneî Maliye encümenlerine, Ziraat Bankasıyla Emniyet Sandığı için avans itasına dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihaî kanuniye Muvazeneî Maliye Encümeni-ne, Çal ve Garbi - Karaağaç kazalarına doktor izamına dair Denizli Mebusu Yusuf Beyin temenni tahriri Sıhhiye Vekâletine, Diyarbekir İstiklâl Mahkemesince verilen bir hükme dair mezkûr mahkeme müddeiumumiliğinden mevrut tefraf Adliye Encümenine, altın kaçakçılığında mahkûm Haşim ve Eşref Efendilerin, aflarına dair İstida Encümeni mazbatası Adliye Encümenine havale edildi.

Yunanistan'a iade edilecek sivil ve askerî üsradan hukuku umumiyyeye mütaallik cereimden mahkûm bulunanlar hakkında affı umumi ilânına dair lâyihaî kanuniye tercihan müzakere edilerek 321 nci maddeleri aynen ve ikinci maddesi tadilen ve heyeti umumiyesi ekseriyetle kabul edildi. Hiyaneti Vataniyeden idama mahkûm Söğüd'ün Durdura karyesinden Hüseyin hakkındaki hükmün ref'ine, on beş sene

küreğe mahkûm Kütahya Belediye Reisi sabık Hüseyin Hüsnü Efendi hakkındaki hükmün tasdikine, idama mahkûm Adapazar'ın Soğuksu karyesinden Cemal ve rüfekası hakkındaki mahkûmiyet kararının ref'iyle evrakının Adliye Vekâletine tevdiine, Akpınar karyesinden Sefer Hoca ile rüfekası hakkındaki hükmün tasdikine dair Adliye Encümeni mazbataları kıraat ve kabul olundu. Sükna Kanunu yeniden tetkik edilmek üzere Adliye Encümenine iade edildi. Havalii Şarkıye muhtacine ve muhacirinine muavenet ierasına dair kanun hakkında müzakere cereyan ederek tenefüs için Celse tatil olundu.

İkinci Celse

Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat vilâyatı Şarkıye muhacirinine muavenet ierası hakkındaki kanunun müzakeresine devam olundu. Ve Birinci madde tasbihan kabul edilerek pazar günü toplanılmak üzere içtimaya nihayet verildi.

Reis	Kâtip	Kâtip
Ali Fuad	Hakkı	Kayseri
		Âtîf

2. — SUALLER

1. — Edirne Mebusu Faik Beyle refiklerinin Edirne'ye giden yolcular hakkında sual tahriri Hariciye Vekâletine,

2. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Ankara Maarif Müdürü hakkında sual tahriri Maarif Vekâletine gönderilmiştir.

REİS — Zaptı sabık hakkında söz isteyen var mı?

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisar Şarki) — Efendim üsra hakkındaki af yalnız mahkûm olanlar için değildir. Onun için o kelimenin, o fıkranın tashihi lâzımgelir.

REİS — Efendim zaptı sabıkı bu yolda kabul ederseniz o suretle reyinize vaz'edeceğim. Zaptı sabıkı tadilen kabul edenler lütfen el kaldırsın, tadilen kabul edilmiştir.

3. — TEKLİFLER

1. — *Aydın Mebusu Esad Efendi ile 120 refikmin, Teşkilâtı Esasiye Kanununun maddei müzeyyesinin ilgasına ve tecdidi intihaba dair kanun teklifi (2/703)*

REİS — Efendim, yüz yirmi imzalı bir tahrir var. Müsaade ederseniz onu okuyayım :

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Müdafaai memleket gayesiyle toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi bu ümniyeyi istihsal etmekte mefahiri tarihiyeyi ihraz ve haleflerinin takdiratını celbetmiştir. Memleket şimdi mesaili, sulhiye ve terakkiyatı iktisadiye gibi her biri bihakkin en nazik menafii âliyeyi ihtiva eden iki mühim ve mukaddes gayeyi istihdaf ediyor. Bu hususta ârayı umuniyeyi tecdiden ihraza şiddetle lüzumu katî vardır. Üç senelik terakkiyatı fikriye ile mütenasip ârayı umuniye muhassalası mukadderatı millete daha âzami bir cereyanı inkışaf vereceği vârestei istibahtır. Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki maddei münferide bu ihtiyacı mübremi ifaya ve ârayı milleti tecdide müsaïdolmadığından tayyedilmediği takdirde tecdidi intihap müteassir ve bilhassa havalii müstahlâsanın intihaba iştiraki gayrikabil olacağına göre âzami bir iki mah zarfında ârayı ânmei milliyeyi en kuvvetli bir şekilde istihsal; maddenin tayyını ve tecdidi intihap kararını zaruri kılmaktadır. Binaenaleyh, âtideki mevaddı kanuniyenin müstaceliyet kararıyla şimdi doğrudan doğruya ruznameye alınarak Heyeti Umumiyyede müzakeresini ve intacını teklif eyleriz.

20 Kânunusani 1337 tarihli maddei münferidenin ilgasına dair Kanun

MADDE 1. — 20 Kânunusani 1337 tarihli maddei münferide mülğadır.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden müteberdir.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.

Aydın
Esad

Gaziantep
Kılıç Ali

Kütahya
Ragıp
Kozan
Dr. Mustafa
İstanbul
Numan
Yozgad
Süleyman Sırrı
Malatya
Bedir
Kayseri
Sabit
Genç
Ali Haydar
Bursa
Muhiddin Baha
Kozan
Dr. Fikret
Sinob
Dr. Rıza Nur
Bayezid
Âtîf
Dersim
Diyab Ağa
Siird
Necmeddin
İzmit
Halil İbrahim
Amasya
Rıza
Van
Hakkı
Adana
Zekâi
Trabzon
Nebizade Hamdi
Kuşehir
Sadık
Karahisarı Şarkı
Ali Süruri
Üsküdar
Neşet
Sivas
Rasim
Edirne
Faik
Malatya
Hacı Bedir
Ankara
Şakir

Denizli
Yusuf
Burdur
Soysallı İsmail Subhi
Malatya
Feyzi
Kütahya
Cevded
İsparta
Hüseyin Hüsnü
Biga
Mehmed
Bolu
Cevad
Karesi
Kâzım
Sivas
Hüseyin Rauf
Saruhan
Reşad
Dersim
Mustafa Ağa
Gelibolu
Celâl Nuri
Bolu
Şükrü
Kayseri
Ahmed Hilmi
Urfa
Ali Sahib
Maraş
Tahsin
İstanbul
Ali Fethi
Ertuğrul
Mustafa Kemal
Muş
Ahmed Hamdi
Genç
Hamdi
İzmir
Yunus Nâdi
Diyarbakır
Feyzi
Ergani
Hakkı
Malatya
Reşid
Aydın
Dr. Mazhar

Eskişehir	Bitlis
Mehmed	Vehbi
Elâziz	Siird
Naci	Halil Halki
Sivas	Edirne
Ziyaeddin	Şeref
Cebeliberet	Yozgad
Faik	Rıza
Kangırı	Siird
Tahir	Mehmed Kadri
Oltu	Ergani
Rüstem	Mahmud
Diyanbekir	Muş
Kadri	Ali Rıza
Konya	Muş
Hacı Bekir	Osman Kadri
Canik	Bursa
Hamdi	Necati
Eskişehir	Batum
Emin	Ahmed Akif
Mardin	Elâziz
İbrahim	Feyzi
Bolu	Mardin
Nuri	Necib
Elâziz	Cebeliberet
Hüseyin	İhsan
Adana	Batum
Zâmir	Fevzi
Lâzistan	Mersin
Necati	Muhtar
Tokad	Erzincan
Mustafa	Fevzi
Gaziantep	Trabzon
Ali Cenani	Husrev
Mardin	Bayezid
Derviş	Dr. Refik
Gaziantep	Bursa
Şahin	Mustafa Fehmi
İzmir	Ertuğrul
Enver	Halil
Menteşe	İzmir
Dr. Teflik Rüştü	Mahmud Esad
Kütahya	Edirne
Seyfi	Kâzım Karabekir
Gaziantep	Bolu
Ragıp	Abdullah
Bolu	Kayseri
Tunah Hilmi	Atıf
Edirne	Saruhan
İsmet	Refik Şevket

İstanbul	Cebeliberet
Arif	Rasim
Diyanbekir	Gümüşane
Hacı Şükrü	Mehmed Ruşen
Niğde	Hakkâri
Vehbi	Mazhar Müfid
Kırşehir	Gümüşane
Yahya Galib	Mehmed Şükrü
Ertuğrul	Muş
Osmanzade Ahmed Hamdi	İlyas Sâmî
Menteşe	
Edhem Fehmi	

REİS — Efendim bu teklifi kanununun şimdi ve bugün müzakeresini kabul edenler lütfet el kaldırsın efendim. Ekseriyetle kabul edilmiştir. (İttifakla sesleri) İttifakla kabul edilmiştir. Binaenaleyh heyeti unumiyesinin müzakeresine başlayacağız. Söz alan on dört kişidir, isimleri yazılıdır. Daha başka söz isteyen var mı?

REİS — Efendim söz İsmet Paşanıdır.

HARİCİYE VEKİLİ İSMET Ps. (Edirne)
— Muhterem efendiler, Meclisi Âli Hükümete muayyen esasat üzerinde arzî, adlî, malî ve iktisadî ve hukuku hayatiye ve istiklâliyemizi temin etmek üzere teşebbüsâtı sulhıyeye devam mezuniyetini vermişti. Bu mezuniyet dâhilinde Dürvelî Müttefikaya 8 Mart tarihinde bir nota tevdi edilmişti ve bize tevdi edilmiş olan muahede projesinde kendi esasatımıza göre tadilini zarurî gördüğümüz nıkatı mukabil teklifat halinde serd eyledik. Müttefik Devletler bizim notamıza dün akşam cevap vermişlerdir. Bu cevapta bâzı kuyudu ihtiraziye dâhilinde serd ettiğimiz mukabil teklifatın derâkap münakaşasına başlanacağını ifade ediyorlar. Serd ettikleri kuyudu ihtiraziye araziye mütedair bâzı nıkat ile mevaddı iktisadiye ve adlî müsaadat gibi üç noktaya müteveccihdir. Araziye mütedair tadilâtta Lozan'da kabul edilmiş olan esasatta esash bir tebeddülü müzakereye mütemayil olmadıklarını ifade ediyorlar. Biz gerek Lozan'da ve gerek Heyeti Celilenizin verdiği müsaade dâhilinde burada yaptığımız mukabil teklifatta araziye dair öteden beri takibettiğimiz esasatı ifade etmiştik. Mevaddı iktisadiyenin mukabil teklifimizde muahededen ihracını ve ayrıca müzakeresini istilzam ediyor. Mukabil teklifte mevaddı iktisadiye hakkında şimdiden müza-

kereye devam etmek teklifi vardır. Adli Beyannameye gelince, bizim mukabil teklifimizde ısrar ettiğimiz Adli Beyannameye, müttefikler namına bizimle en son görüşmüş olan ecnebi murahhaslarıyla tevafuku efkâr dâhilinde tanzim olunmuştur. Notanın heyeti umumiyesi umumi birtakım esasat üzerine yazılmış ve teferruata girilmeden itiraz edilmiştir. Nitekim notaya başlarken mevaddı müteferria üzerinde ayrı ayrı münakaşaya girmek arzusunda değiliz, diye ifade ediyorlar. Heyeti umumiyesi bir sulha varmak için arzoyu ifade eden bir şekildir. Fakat umumi esasat dâhilinde olduğu için girişilecek müzakeratın vereceği netice şimdiden tâyin olunamaz. Evvel ve âhır bizim arzumuz hukuku hayatiye ve istiklâliyemizi temin edecek esasat dâhilinde kendi memleketimize ve bütün cihan sulhuna hizmet edecek bir hissi itilâfcûyane ile hareket etmektir. Ümid ederim ki, bir hissi itilâfcûyane yeni teşebbüsât ve müzakeratı sulhiyede Müttefik Devletlerin ifade ettikleri hissiyatı itilâfcûyane ile telif ve tefvik olunarak bir netice müsmire hâsıl olur. Fakat bu gibi sulh meselesi için tâyin olunan hututu umumiye içinde münferiden ve müteferrian mesailin müzakeresine girildiği vakit asıl hissi itilâfcûyane ve bir netice müsmireye varmak için sarf olunacak gayret o zaman belli olacaktır. Binaenaleyh muvafık ihtiyat ve tecrübe olan bu teşebbüsâtı sulhiyenin neticesinde şu veya bu eshapdan dolayı bir neticeye varmamak bu dahi muhtemeldir. Bu hiçbir zaman bizim tarafımızdan olmayacaktır. Biz evvel ve âhır söyledibimiz gibi hukuku hayatiye ve istiklâliyemizi temin edecek esasat dâhilinde hakiki hissi itilâfcûyane ile hareket edeceğiz. Teşebbüsâtı sulhiyeye devam edeceğiz ve etmek için sizden aldığımız esasat ve mezuniyet üzerinde yürüyeceğiz. Ilusule gelecek netice, bizim hayatımızı temin eden bir sulh projesi veyahut menafii hayatiyemizle gayrikabili telif bir tertiptir. Her ikisi Büyük Millet Meclisine arz olunacaktır. Müsbet veya menfi bir netice üzerinde Büyük Millet Meclisinin vereceği karar, milletin en son muhassalâi efkârı addolunabilecek ve millet, Büyük Millet Meclisimiz vasıtasıyla ifade ettiği kararlar en son muhassalâi efkârını söyleyeceği ve hile o kararı sulh kararı veya harb kararı olarak tatbik edecek bir vaziyet temin etmek lâzımdır.

Onun için bir taraftan sizden aldığımız mezuniyet ve esasat üzerine sulhu istihsal için devam etmek ve husule gelecek netice üzerinde Büyük Millet Meclisinin verdiği kararı milletin en son muhassalâi efkârı olduğunu dâhil ve harice izhar etmek için ve Büyük Millet Meclisinin verdiği karar üzerinde memleketin bütün menabi ve vesaitiyle yürümek için tecdidi intihap suretiyle milletin ârayı umumiyesini yeniden tecelli ettirmeyi teklif ediyorum.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Zannedirim, evvelce böyle bir teklif verilmişti de, Paşa Hazretleri reddine taraftar olanlardan birisi idiniz.

SİRRI B. (İzmit) — Paşam, bunu bizzat yirmi gün evvel teklif etmiştim ve bizzat zatıâliniz aleyhinde bulunmuştunuz.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Evet, teklif edilmişti. Reddine taraftar olanlardan birisiydiniz.

İSMAİL SUBHÎ B. (Burdur) — Efendiler; Meclisi Âli üç yıl evvel burada bir müdafaai meşrua için toplanmıştı. Üç yıl evvel Meclisi Âli burada toplandığı vakit memleketin her tarafı düşman ile muhat, memleketin içinde de düşman vardı. Memleket abluka altında idi. Geldik, üç senedir, didistik, uğraştık. Yerle gökle mücadele ettik. Nihayet avni Hakla muzaffer olduk. Bugün ile dün arasında, varlıkla yokluk arasındaki kadar fark vardır. Bugün Meclisi Âli hür bir memleketin üzerinde milletin vekâletini haiz olarak hükümrandır. Millet de hürdür. Hür düşünüyor. Ecnebi endişesi yoktur. İstiklâlini temin etmiştir. Binaenaleyh bugün sulh mevzuubahistir. Milletin mukadderatı âtiyesi mevzuubahistir. Artık istiklâli, mevcudiyeti değil, mukadderatı âtiyesi, kendi kendini imar ve ihya etmesi, kuvvetlenmesi mevzuubahistir. Binaenaleyh biz diyoruz ki, milletin reyine müracaat edelim. Nasıl ki üç yıl evvel geldiğiniz zaman millettten ahzi kuvvet ederek, milletin müdafaai meşrua ihtiyacından doğarak geldikse, bugün de milletin kendi kendini takviye etmesi, sulh meselesi muvacehesinde yeni bir azim ve karar ile kendisini göstermesi ihtiyacı muvacehesinde yine millete müracaat ediyoruz. Memleketin bâzı aksamı meşgul idi. O kısımlar düşman elinden kurtuldu. O kısımdaki kardeşlerimizin de Millet Meclisinde reylerinin tecelli etmesi lâzımdır. Efendiler! Büyük Millet Meclisinin

hayatı cidalinde, hayatı mücahedesinde çok buhranlı zamanlar, dalgalı, fırtınalı zamanlar olmuştur ve bundan düşmanlarımız bâzı, bâzı aldandılar, ümidvar oldular, gaflet ettiler. Nasıl ki üç yıl evvel biz burada toplandığımız zaman bizi derhal dağılıverecek kendi kendilerine inhilâl ediverecek zannederek aldandılarsa, nasıl ki Yunan ordusu Anadolu üzerinde bulunurken ve bazan zâhiri ve muvakkat muzafferiyetler ihraz edenken nasıl aldandılarsa sonra bugün de böyle bizim aramızda bazan münakaşalar, mücadeleler, muvakkat sûri şeyler çıktığı zaman aldandılar ve aldanyorlar ve belki daha da aldanacaklardır. Türk Milleti birdir. Lâzımgeldiği zaman kararını verir. Büyük Millet Meclisi bütün cihan muvacehesinde ispat edecektir ki Türk Milleti müttefiktir. Kararını verir. Büyük Millet Meclisi Milletin vekillerinden mürekkeptir. O vekiller millettten icabettiği kadar ahzi feyiz ve kuvvet ederler. Millete giderler. Zaten millettten gelmişlerdir, tekrar millete giderler. Binaenaleyh efendiler şu imzaları okunan takrirden görüldüğü veçhile, milletin ihtiyacı için yeniden reye müracaat edildiği zaman, Büyük Millet Meclisi kararını verecektir. Büyük Millet Meclisi; buraya gelmiş, her şeye rağmen lââyis'el âmna yef'al olarak yerinde oturur mütemerrit vekillerden mürekkep değil; milletin kararını, reyini, fikrini her şeyini fevkinde mukaddes tanır ve icabettikçe millete müracaat eden, vekillerden mürekkeptir.

Efendiler! İzmir'in ferdayı işgalinde, zafariniz tamam olduktan sonra, Mudanya Mukavelesini mütaakıp, zaten milletin reyine müracaat lüzumu hissedilmişti. Ancak sulh meselesinin belki süratle intacedileceği endişesiyle, bu mesele muvakkateh tehir olunmuştu. Şimdi görüyoruz ki, belki düşmanlarımız ümidvar oldular, sulhu uzatırsak belki bir şey çıkar dediler. Halbuki efendiler, gün geçtikçe Türk Milletinin maksada daha ziyade merbut olduğu; yekvücdolmasıyla görülmüyor. Büyük Millet Meclisi, tamamıyla maksada doğru yürümek için, milleti vazifesi başına çağırıyor, millete diyor ki : «İş başına buyurun! Reyinizi izhar ediniz, yeni vekillerinizi intihabediniz.»

Efendiler! Meclis, bu mesleyi ortaya koymakla, sulh meselesinde ve Avrupa muvacesinde müttelifler muvacehesinde daha ziyade kuvvetli olduğunu gösterecektir. Biz ne intihabattan korkarız ve ne de

memleket hakkında/mevzubahsolacak münakaşalardan, mücadelelerden korkarız. Çünkü biliriz ki, millet; maksat ve gayeye tamamen vâkıftır ve nüfuz etmiştir ve o maksat ve gaye uğrunda tamamiyle müttehittir. (Alkışlar) Hulâsa efendiler! Bu bahiste ziyade söze lüzum görmüyorum, milleti, yeni vaziyet muvacehesinde ve yeni suretle temsil etmek için, milletin âtisine ait şeyler hakkında milletin reyini yeniden almak için tecdidi intihap lâzımdır ve görülmüyor ki bütün âzayı kiram bu hususta müttefiktir. (Hay hay sadaları) Ve Meclis, tarihi olan namına lâyük bir karar verecektir. Biz, millettten geldik, yine millete müracaat ediyoruz. Millet, kararını verir. (Alkışlar) (Müzakere kâfi sadaları)

ZİYA HURŞİD B. (Lâziztan) — İtiraz eden yok, teklifi müttefikan kabul ediyoruz.

REİS — Lâyiha'nın heyeti unumiyesini kabul edip maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

20 Kânunusani 1337 tarihli maddei münferidenin ilgasına dair Kanun

MADDE 1. — 20 Kânunusani 1337 tarihli maddei münferide mülğadır.

SALİH Ef. (Erzurum) — Elde mevcut bir kanun var, maddeleri üzerinde oynamak lâzımdır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler, meşrutiyetin bahsettiği hakların, en mümtazı, tabii hakkı intihaptır. Bir kimse inadına musallat olarak ben bilâkayıt ve şart devam edeceğim derse müstebittir, belâdır. Allah böyle bir belâyı bize bir daha nasibetmesin. (Âmin, sadaları) Temenni ederim ki, bu memlekette intihapsız bir fert, bir söz söylemek liyakatini kendisinde görmesin ve bu hali Allah bize de gösterecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin tarihçesinden bahsetmeye lüzum yok efendiler! Şerefli bir tarih yaşadık; yani cahanın kaydetmediği muvaffakiyeti Cenabı Hak bize nasibetmiştir. (Elhamdülillâh sesleri) İşte İzmir'e askerimizin girdiği gün, Trakya'ya velev ahden olsun askerimizin girdiği gün, ikmali vazife ettiğimize kaaniim. Çünkü o gün millet artık serbest reyini istimal edeceğine ve serbest olarak mebuslarını intihabederek gönderip meşru dâvasını daha ciddiyetle takibedeceğine kaaniim. Onun için bendeniz yeni Meclisin inikadına kadar devam edecek olan Meclisimizin meşruiyetini mutlak

olarak görmekteyim. Millet de bunda müttehitir.

Efendiler! Bu kanun zamanın icabatı olarak tabiidir ki, bir tarihi şereftir. Nisabı müzakere Kanununun, seksen altı mevcutla yapıldığı bir zamanda seksen altı mevcutlu bir kanun yapılırken bunu sülusanı ekseriyete atfetmesi cidden gariptir. Böyle kanunları gelir, müessesan yapar ve muta olur. Onunla kimse oynyamaz, onu kimse tebdil ve tağyir edemez. Bendeniz bu maddelerin üzerinde oynamamakla kaanım ki, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar, intihap isteyen millete karşı; o hakkını gasbetmek hakkını kendinde görmez ve millete derhal intihabın emredebilir. (Doğru doğru sadaları) Bu kanunun bizim için elzem olan birtakım hususları vardır. Yine ilcaatı zaman ve ihtiyaç, bizi birtakım şekillere koşturmuştur. Müstemirren inikadetmek; yine bu kanunun sarahati cümlesindedir. Bendenizce o kanunun sülusanı ekseriyeti, seksen altıya atfetmesi de doğru değildir. Yani hukukan bunun bir mevkii yoktur. Kırk kişi karar veriyor, iki yüz kişi bu kararı bozuyor. Halbuki iki yüz kişi karar verebilir, kırk kişiye hak verebilir. Biz bunun aksini yapmışız efendiler! Sülusanı ekseriyet aramıyalım. Esasen bu maddenin bu hususta sükûtiyle fiilen bu devam etmiştir. Halbuki tarihen ve kanunen görüldüğü ki, müessesan tarafından yapılmış kuvvetli bir kanun değildir. Meclisi Ali her an intihap hakkını millete bahşedecektir. Teklif olunan maddede, bu maddenin lâğviyle teşevvüşü mucibolacak. Çünkü bu madde birçok maddelerin de icrasını emretmektedir. Maddeyi bir daha arz edeyim :

Maddei münferide — İşbu kanun tarihi neğrinden itibaren mer'i olur. Ancak elyevm münakit Büyük Millet Meclisi 5 Eylûl 1336 tarihli Nisabı müzakere Kanununun birinci maddesinde gösterildiği üzere gayesinin husulüne kadar müstemirren müctemi bulunacağı cihetle işbu Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki 4 ncü ve 5 nci ve 6 ncı maddeler gayenin husulüne elyevm mevcut Büyük Millet Meclisi adedi mürettebinin sülusanı ekseriyetiyle karar verildiği takdirde ancak yeni intihaptan itibaren meriyüli- ra olacaktır.

Yani bu kanun diğer maddelere dahi tesir yapmaktan hâli değildir. Bu teşevvüşe meydan vermemek için Heyeti Celileden istirhamı ediyorum :

rum : Müttefikân millet, yeniden hakkı reyini istimal edecek, mukadderatını yeni emniyet ettiği insanlara teslim edecektir ve bu hakkı meşruunu istimal etmek de hakkıdır. Bir karar verilir ve buna ben Mukaddes Karar diyorum. Çünkü tarihî mevkî ve şerefimizi, Allah şimdiye kadar bu suretle bozmadan muhafaza etti. Bizden de bu şeref, tarihe hediye olsun.. Mühim bir kararla - madde değil - intihabat yeniden yapılacaktır. Yalnız burada nazarı dikkate alınacak bir mesele var, o da usulü intihabat meselesidir ki, en ziyade nazarı dikkate alınacak bir meseledir. Meclis, bugün yeniden intihaba karar versin ve bugün defterlerin tanzimi yapılsın. Fakat intihap ne suretle yapılacaktır? Yine eski Saltanat devrinin bir nevi reyile, daha doğrusu yarım reyile, Hükümet reyile gelen mebuslar gönderecekse o da nafiledir. Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni bir inkılâp yapıyorsa ortada bir Intihap Kanunu var. Her şeyden evvel o kanunu tadil edip yeniden yapsın ve o kanun ile intihabedilen mebuslar buraya gelmelidir. Bu maddeyi bugün müzakere etmek zaittir.

Tecdidi intihabata müttefikân karar veriyoruz.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Reis paşa Intihap Kanunu tanzim edilmiş ve Meclise tevdi edilmiştir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamlı) — Evet, kanun vardır. İkinci mesele efendiler; kaç Mebus gelecektir? Rica ederim. Biz doksan dört tarihinden beri hiç terakki etmedik mi? Nasıl sultanların tasallûtundan azade olduysak, milleti de bizim tasallûtumuzdan halâs etmeye hakkımız yok mu? Artık onu Heyeti Celile bilir. Şu şekilde intihap cereyan edecek. Hükümetin müdahalesi ya olacak veya olmayacak.

OSMAN B. (Lâzistan) — Ya olacaktır ne demektir? (Handeler)

Dr. MAZHAR B. (Aydın) — Millette gördüğünüz terakki ile tabii bunun münasebeti yoktur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamlı) — Tabii değil mi efendim? Her ne ise bendeniz milletin vekâleti mutlakaşını haiz değilim. Kendi fikrimi arz ediyorum. Birinci maddenin bendenizce lüzumu yoktur. Bendeniz bir karar şeklini teklif ediyorum. Heyeti Celile bugünden itibaren tecdidi intihaba karar versin.

Fakat bu intihap da şu şekilde yapılacaktır demelidir. Ayrıca kanunu mahsus vardır ki müsaade buyrulursa bu maddenin lâğvını teklif etmeden bir kere sülüsünü kabul etmek lâzımdır.

YUNUS NÂDİ B. (İzmir) — İttifakla kabul edildi.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Evet efendim. Azayı mevcuda üç yüz otuz kişi. Halbuki belki burada iki yüz kişi çıkacaktır. İki yüz kişi bulursak ve buna tebaan hareket edersek bu kanun muattal kalır ve esasen böyle bir teklifi kabul edemem. Ben değil, ilmi hukuk, âlem kabul etmez. Efendiler; bu, böyle olmasına göre böyle bir maddeye lüzum yoktur, ana burada bir şey vâridi hatırdır. Acaba Teşkilâtı Esasiyenin diğer maddeleri de böyle midir? Bugün buna lüzum görmüyoruz. Fakat, zımnen kabul ediyoruz ve devam edegelmektedir. Efendiler! Bu öyle bir vazifemizdir ki nasıl her sene intihap yapıyor, reislerinizi, idare memurlerınızı intihabediyorsanız tabii millet de buna susamıştır ve bizden şiddetle istemektedir. Ben harici hiç düşünmüyorum ve katiyen ehemmiyet vermiyorum. Tabii haric, göreceği nura göre bize itimadedir. Evvelâ halka ve milletimize ehemmiyet veriyorum. Halkın hükümete daha sağlam bir surette sarılması için tehdidi intihap üzerimize farzdır. Buna bugün karar verelim ve yine arz ettiğim gibi buna (Mukaddes Karar) namını verelim! (Alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendiler; Hüseyin Avni Bey bir söz söylediler. Haricin gözü nura bakar dediler. Hayır efendiler, haricin gözleri yarasa gözüdür. (Handeler)

HÜSEYİN AVNİ B. — Kabul ediyorum.

DURAK B. (Erzurum) — Efendiler; Meclisi Âliniz bugün bu mühim takriri kabul etmekle - ki henüz kanun kabul edilmemiştir, fakat edilecektir - memlekette en mühim bir hatve daha atmıştır. Efendiler, bugün millet ve memleket ve Avrupa, dâhil ve haric bugün görecektir ki, Büyük Millet Meclisinde sandalya ve mevki harisi kimse yoktur. Yalnız vatan hârisleri vardır. (Alkışlar) Efendiler; biz buraya geldiğimiz gün memleketimiz hemen parçalanmış, kimsede ümit yok, kimse memlekette necattan bir şey beklemiyordu. Fakat Büyük Millet, bu tarihi azim olan millet, bu şanlı millet, o parçalanmış ve herkesin gözünü diktiği ve memleketi parça parça edecek-

leri bir günde bu canlı, kanlı millet ne hârikalar vücuda getirmiştir! Efendiler, buraya toplandığımız gün ile bugün arasındaki fark ne kadar azımdır? Efendiler, hakikaten tarihte emsali olmayan bu kudret, bu kuvvet dünyada hiçbir milletten çıkamaz. Yalnız Türk milletinden çıkar. (Brabo, yaşasın sesleri), (Alkışlar)

Efendiler; Türk milleti bugün değil, dün de, daha evvelkigün de tarihinde bu kabiliyetini ispat etmiştir. Fakat görüyorsunuz ki, efendiler; zaman geçtikçe Türk milletinin kuvvet ve kudreti azalmıyor, bilakis artıyor. Efendiler; gerçi memleketlerimiz küçülmüştür ve pek çok zayıat vermişizdir. Fakat kuvvei mânevîyemiz çok yerindedir, çok muhkem ve eskiden daha kuvvetlidir.

Efendiler; evet bugün biz bu kanunu kabul etmekle en büyük bir adım daha atmış oluyoruz ve millete diyoruz ki, ey millet! Siz bizi bir vazife ile tavzif ettiniz. Evet, gittik, vazifemizi ifa ettik, düşmanı toprağımızdan çıkardık, İstiklâl Bayrağımız dalgalanıyor. Hiç kimse bizim memleketinize artık yan bakamayacak. Bakanların gözünü yine çıkaracağız. (İnşallah sesleri) Fakat bâzı zaman gelmiştir ki; arkadaşlarımızın buyurduğu gibi, aramızda ufak tefek kanaat mücadeleleri husul bulmuştur. Fakat mücadeleyi vatanında hepimiz biriz. Vatan mücadelesinde muhalefet yoktur. (Yoktur sesleri) Yoktur ve olamaz. Buna bütün dünya vâkıf olsun, vatan mücadelesinde hepimiz bir, hepimiz bir, hepimiz biriz.

KADRI B. (Siird) — Ali Şükrü Beyin kulaqları çınlasın.

DURAK B. (Devamla) — Efendiler; kanaat meselesinde, kanaat yolunda bâzı muhalefetler görülmüştür. Belki bundan düşmanlarımız istifade etmek isterler. İşte o istifadenin gözlerini bugün kabul edeceğimiz kanun çıkaracaktır. Büyük Millet Meclisi âzalı, sandalya kavgası, mansıp kavgası değildir. Yalnız vatan kavgasıyla meşguldür. Efendiler! Çok mühim karar ittihaz ediyoruz. Bendeniz diyorum ki, hattâ daha ilerisine gideceğim, eğer imkân olsa, bilmiyorum ne dereceye kadar imkân vardır? Büyük Millet Meclisi bugün bu kararı kabul etmekle beraber hiçbir fert, hiçbir arkadaş gelecek Meclis için namzetliğini bile vaz'etmemelidir. (Bravo sesleri, alkışlar) Efendiler; bu millet tarihinde çok büyük eylemler çıkarmıştır, işte çıkardığı büyük ev-

lâtları gibi bu evlâları da memleketlerine gitsinler, memleketlerinde âtiye niğehban olsunlar.

ŞEVKET B. (Beyazid) — Hükümetin nazarı dikkatine.

DURAK B. (Devamla) — Efendiler! Bendenize kalsa hiç kimse namzetliğini ilân etmesin. Gitsinler, memleketlerinde otursunlar, buraya gönderecekleri evlâtlarına kardeşlerine bak-sınlar. Eğer onlar memleketin menafiiine bizim kadar çalışmıyorlarsa ve çalışmazlarsa yine tekrar gelsinler, vazifelerini ifa etsinler. Onların hepsinin üzerinde kontrol vazifesini ifa etsinler. Bilmiyorum buna ne dereceye kadar imkân vardır? Eğer buna imkân varsa ilk adım atan bendenizim. Fakat yetişir ki, buna verdiğimiz karar gibi müttefikân bir karar verelim. (Bravo sesleri) Efendiler; o vakit bütün millet anlıyacak ki, evet, bizim bu memlekette çok hamiyetli, çok kanını, canını feda eden evlâtlar varmış, fakat efendiler bendeniz burada sözü kesmek istemiyorum. Belki memleketin menafii âliyesi noktai nazarından içimizde bulunan arkadaşların dimağından istifade etmek ister. Bendeniz ona bir şey demiyorum. (Bravo doğru sesleri) çünkü böyle bir meselenin her tarafını tamamiyle böyle kapamak, belki menafii umumiye ile kabili telif olmaz, bilinem. Efendiler; belki arkadaşlarımızın içinde çok bilen vardır. Bu benim kanaatimdir, ben bunu bugün söylemiyorum. Meclisi Âlinin koridorlarında defaatle, yüzlerce defa tekrar etmişim. Bugünkü kanaatim değil, çok evvelki kanaatimdir. Fakat memleketin menafiiini de düşünmek lâzımdır. Ben kendi kanaatimi söylüyorum.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Memleketin çok kıymetli evlâtları var.

DURAK B. (Devamla) — Hay hay bendeniz kabul ediyorum. Onun için efendiler bendeniz zannediyorum ki, bu mesele hakkında uzunboyu müzakereye lüzum yoktur. Müttefikân buna karar vermişinizdir ve müttefikân bu yolda yürüyorsunuz ve Hazreti Haktan muaffakryet temenni ederim. (Müzakere kâfi sesleri)

MUFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim Heyeti Muhteremeye arz edilen teklif, bu Heyeti Muhteremenin milleti necibimizi kurtarmak için burada iqtima ettiği gün müttehiden verdiği bir karar vardı. O müttehiden verdiği kararın

neticesi meşkûresini gösterir bir takrirle yine müttehiden kararını veriyor ve milleti kendi memleketine, kendi mukadderatına karşı yeniden verilecek kararlarla, kuvvetli eller vasıtasıyla karar verilmesini istediği için burada hiçbir arkadaşımız katiyen buna «lâ» demiyor. Takririn mutevi bulunduğu bir maddei kanuniyedir ki; bu maddei kanuniye evvelce Meclisi Âli tarafından kabul edilmiş ve o kabul edildiğinden dolayı da ilelebet onu muhafazaya azmetmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin Teşkilâtı Esasiye Kanununun bir maddesini ilga keyfiyetidir ki bunu usule ve kanuna tevfi etmeksizsin ilga etmek âtiyen birçok mahzurları dâi olduğu münasebetiyle bendeniz de Hüseyin Avni Beyin fikrine iştirak ederek bu maddei kanuniyeyi kabul değil, milletin ârasına müracaat etmek, milletin ârası, Cenabı Hakkın takdiri, arkadaşlarımızın azmi, kumandanlarımızın, ordumuzun metaneti sayesinde emelimize, maksudumuza doğru kuvvetle yürümeye karar verip derhal intihabatın icrasını kabul etmek ve ilân etmek lâzımdır, kanaatindeyim. Yoksa o maddei kanuniyenin tayyına; ve diğer bir, iki, üç, dört madde daha vardır ki, onların yerinden sarsılmasına lüzum yoktur. (Doğru, sesleri) Binaenaleyh, teklif edilen maddei kanuniyenin reddi ile doğrudan doğruya ârayı umumiyeye müracaat kararını ittifakla kabul etmenizi cümleden rica ediyorum. Cenabı Hak'tan da tevfi niyaz ediyorum. Arkadaşlar.

ŞEREF B. (Edirne) — Efendiler; pek yakın bir mâziyi lütfen size tahattur ettirmek istiyorum. Meclisi Âlinin, dışardan görünen manzarasını size arz ediyorum. Her tarafta metruk Türk Vatanı, her taraftan düşmanlarla sarılmış Türk Vatanı ve nihayet içinden parçalanmış olan Türk Vatanı, işte şuraya toplanmış olan ve azim ve imanı milliden doğan Meclisi Âlinizin şehameti, imanı, azmiyle bugünü idrak etti. Lozan Sulh Konferansına davet edildiğimiz gün aynen verdiğimiz karar; bütün kalbleri bir noktaya tevhid ederek yalnız İstiklâli Millimizi bütün mânasiyle kurtarmaktan ibaretti. Heyeti Murahhasamızın oradaki mesaisine dair buraya gelip de neticesini arz ettikten sonra ve hepimizin malûmatı tahtında olan vakayiden anladık ki, karşımızda bulunan Düveli Mütelif bizi gûya içimizden, dâhilimizden başka

bir surette olduğumuzu göstermek istediler. Fakat düşüncünüz ki, tarihi, cihan tarihinden evvel başlayan ve tarihler yaratmış olan Türk Milleti bugün ittihaz etmiş olduğu kararlar bütün dünyanın ağzını kapadı. Türk müstakil olarak yaşayacak ve bu devlet müstakil olarak varolacaktır. Müntahiplerimizin bizi buraya gönderdikleri dakikadaki ahval ile bugünkü ahval arasındaki hal mukayese kabul etmez derecededir. Gönderdikleri gün tavzif ettikleri vazife, gayei milliyenin husulüne kadar çalışmaktı. Fakat bugün görüyoruz ki; verilen kararlar artık efkâr ve ârâyı umumiyeye müracaat etmek lâzımdır. Binaenaleyh, bu kabul edildiği için onun hakkında söz söylemek zaittir. Yalnız şekli hâzırı intihaba ne suretle alâkadar olacağımızı ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun maddei müzeyyesini bir madde ile ilga etmenin muvafık olmadığını serd eden arkadaşlarımızın kanaatindeyim.

Evet; Teşkilâtı Esasiye Kanunu; Devletle halkın müteakabil olan vazâifini tâyin eden, Kanunu Esasiyi ihzar edecek olan düsturlardan ibarettir. Fakat maddei müzeyyile, Teşkilâtı Esasiye Kanununa tâbi değildir. O, o zamanın ihtiyacından hâsıl olmuştur. Binaenaleyh, Teşkilâtı Esasiye Kanunu için âranıza müracaat edildiği vakitte Meclisin ekseriyeti sülûsanının karar vermesi lâzımdır. Çünkü, Hâkimiyeti Milliyeye bilfiil taallûk eden bir meseledir. Halbuki maddei müzeyyile, Hâkimiyeti Milliyeye bilfiil taallûk eden mesele değildir. Çünkü diyoruz ki; gayenin husulüne gitmek için müttefikan Meclisi Âlice bütün milletin ruhuna tercüman olarak ancak intihabatın teedidi lâzımdır. Şu halde müttefikan intihabatın teedidi lâzımgelir, denilmesi maddei müzeyyelenin Teşkilâtı Esasiye Kanunundan olmadığını ispat etmiş olur. Binaenaleyh, Hüseyin Avni Beyin dediği gibi; mukaddes bir karar ile artık Türkiye Büyük Millet Meclisi bugüne kadar hazır olan âzasiyle vazâifi vataniyesini ifa etmiştir. Şimdi karşınızda bulunan muazzam meseleyi bihakkin halletmek için yani İstiklâli Milli için de biz, bihakkin Halk Hükümeti teşkil eden biz, milletin âra ve efkârına müracaat ediyoruz. O halde bunun artık Teşkilâtı Esasiye Kanununun tebdil ve tağyiri şeklinde kabul edilerek onun mutlaka sülûsanı ekseriyeti âra ile olmasına ihtiyaç yoktur. Ve esasen Meclisi Âli müttefikan karar verdiği için bunun mevzuubah-

solmasına da ihtiyaç yoktur. Onun için milletin ârasına, efkârına müracaat eden bütün rûfeka, tarihi vazifesini ifa ederken, şanlı başlayan bir tarihin şanlı bir sayfasını kaparken yine şanlı bir surette başlayacak olan ve müebbeden devam edecek olan diğer sayfasını açmakta olduğunuzdan dolayı cümlemenizi tebrik ederim.

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİ RAUF B. — Muhterem arkadaşlar; İcra Vekilleri Heyeti Reisi sıfatıyla Heyeti Aliyenize mevzuu müzakereyi teşkil eden birinci madde hakkında şimdiye kadar tebellür eden iki noktai nazarın hangisinin kanun ve milletin ârasiyle hareket mecburiyetinde bulunan Hükümetçe muvafık ve musibolacağını ifade etmek vazifei vicdaniyesinden olduğunu görüyorum. Efendiler, cihan tarihi meşrutiyeti tetkik edilirse görülür ki, meclisler hakkında kararlar, belki pek ender olarak kendileri tarafından verilmiştir. Fakat Cenabı Hakka hamdû senalar olsun ki, büyük milletimizin hakiki mümessillerinden murekkebolan Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin ihtiyacatını, milletin efradını yoklayarak, müdrik olan Büyük Millet Meclisi âzayı kiramı vaziyeti, hakikatı takdir etmiş ve kendileri, kendi kararlarını vermiştir. Bu kadar necip duygularla karar veren ve hususâtı vataniyede her zaman akli selimiyle isabet gösteren Büyük Millet Meclisimizin bu son kararda da kanuna harfiyyen mütabakat etmek emeli hâlisinde olduğuna ben kaanım, siz de muhakkak kaanisiniz! Efendiler, bir Teşkilâtı Esasiye Kanununuz vardır ve zaruretin icabettirdiği bir maddei müzeyyile vardır. Bu maddei müzeyyile karar halinde Heyeti Alinizin tasvibine iktiran etmiş ve madde olarak kanuna zeyledilmiştir. Milletimizin ve milletin mümessili olan sizlerin, en yüksek ve vicdani telâkki ettiğiniz ve fiilen ispat ettiğiniz bir nokta, bir hakikat vardır ki, kanunun hâkim kılmaktır veyahut kanunu; yine kendi kararınızla kanun çıkarmak suretiyle ameleden ıskat etmektir.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — İnşallah yeni Meclis, kanunu hâkim kılacak bir Heyeti Vekile yapacaktır.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Kanun şimdi de hâkimdir.

RAUF B. (Devamla) — Müsaade buyurursanız mâruzatımı ikmal edeyim. Bu itibarla

zaruretin icabettirdiği madde müzeyyeninin, bugün heyeti umumiyesi hakkında ittihaz buyurduğunuz kararlar lüzumu kalmadığı tezhür etmiştir. Fakat yine bunu, yine Heyetinizin ittihaz edeceği bir şekli meşru ve meşrutî ile, bir madde ile ilga etmek daha kanuni, daha dürüst bir haldir. Filhakika bu mühim ve mukaddes kararı ittihaz ederken hepinizin izhar, ibraz buyurduğu müttefik arzu kâfi ise de, arz ediyorum, yalnız şekil değil, vaz'ettiğiniz esasat ahfadınız için mucibi şeref ve mucibi ittiba olmalıdır. Bu itibarla Heyeti Aliyenizden rica ederim, tariki kanuniden giderek maddeyi ilga suretiyle diğer bir madde vazı ve kabul edilmelidir ve ilân edilmelidir.

REİS — Efendim birinci maddenin müzakeresinin kifayeti hakkında takrir var.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Kifayet aleyhinde söylyeceğim efendim.

REİS — Buyurun.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Efendim, Meclisi Âliniz tarafından bundan evvel heyeti umumiyesi reye konan takrirden izhar edilen arzu ve âra ile intihabın teçdidine taraftar olmıyan hiçbir arkadaşın bulunmadığı anlaşılmıştır. Ancak anlaşılamıyan ve tavazzuh etmiyen bir nokta vardır ki; madde münferideyi lâğvetmek, belki gayeden inhirafı îma eder. Malûmuâlıleri madde münferide, gayenin usulü ile ve sülûsanı ekseriyetle Meclisin teçdidine gidileceği yolundadır. Bugün Meclisin teçdidine saik olan keyfiyet ise, hiç de madde münferidede gösterilen şekilde değildir. O sebebolmadığına göre, madde münferide, her halde bu Meclisi Âli veya bunu istihlâf edecek her hangi bir Meclisin gayesidir. Hiçbir Meclis, bu milletin istiklâlinden fedakârlık yapamaz. Bendeniz öyle bir Meclisin buraya geleceğine katiyen kaani değilim. Madde münferide; müstakil yaşamaya azmetmiş olan her hangi bir Meclisin gayesini cihana ifade ediyor. Rauf Beyefendinin buyurdukları gibi, filhakika bu bir madde kanuniye olmak itibariyle, madde kanununiyenin bir madde kanuniye ile ilgası lâzımdır. Fakat, Meclisi Âlinizin şekli hukukisini nazarı dikkate alacak olursanız, bugünkü Meclisin verdiği kanun değil, karardır. Nasıl ki Parlâmento ile Hükümet, her hangi bir meselede teçdidi intihab gerçi bu meseleden değildir; fakat, bir misal olarak arz edeceğim -

ittifak edilemediği takdirde yeniden âraya müracaat edilir ve bunu Hükümet tebliğ eder. Binaenaleyh biz de aynı Hükümet olmak itibariyle bir karar veririz. Ve zaten bizim hakkımız da iki sene idi. Fakat Meclisin hakkı ahvali fevkalâde dolayısıyla bu kadar devam etmiştir. Bu itibarla, gaye husul bulmamıştır ki madde gaye husul bulmuşutr diye tayyedelim. Fakat bendeniz Hüseyin Avni Beyin teklifi veçhile, yani bir madde kanuniye ile değil, karar olarak kabul ediyorum. Evet intihabın teçdidi lâzımdır. Fakat ahval dolayısıyla. Bir kanun ile değildir. Meclisi Âlinizin ittihaz ettiği kararla, nitekim Meclisi Âliniz bâzı kanunları bu gibi kararlarla ref'etmiştir. İster-seniz bir misalini de arz edeyim. Fakat pek yakın bir zamanda Meclisi Âlinizin ittihaz ettiği kararları tekrar mevzuubahsetmeyi bendeniz zait görüyorum. Onun için bunun müttefikan kabul edilecek bir kararla kabulünü ve aynı zamanda bu karara Kararı Mukaddes denilmesini teklif ediyorum.

REİS — Birinci maddenin müzakeresinin kifayetini reyî âlinize koyacağım. Müzakere-nin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kâfi görülmüştür efendim.

Takrirleri okuyacağız :

Riyaseti Celileye

Eshabımı şifahen arz ettiğim veçhile ilgası teklif edilen madde münferide, Teşkilâtı Esasiye Kanununun diğer maddelerine ve Meclisin şekline taallük etmekte olduğundan teklifi vâkının reddi ile bugünden itibaren intihabatı cedideye müracaat olunmasına karar ita buyurulmasını teklif eylerim.

1 Nisan 1339

Erzurum

Hüseyin Avni

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Birinci maddenin yerine berveçhi âti kararın kabulünü teklif ederiz.

«Yeniden intihabat icrası karargir oldu»

Menteşe

Mardin

Dr. Tefvik Rüşdü

Necib

Riyaseti Celileye

Madde mühimdir. 20 Kanunisanı 1337 tarihli madde münferide mülğadır denilmiş, halbuki madde münferide Teşkilâtı Esasiye

Kanununun mütemmim bir maddesidir. Binaenaleyh berveçhi âti tadili lâzımdır :

Yozgad
Süleyman Sırrı

Madde 1. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 20 Kânunisani 1337 tarihli münferit maddesi ahkâmı mülğadır.

Riyaseti Celileye

Mevzuubahis ve müzakere olan lâyiha kanuniyenin birinci maddesi Teşkilâtı Esasiye Kanununun bâzı maddeleri üzerinde de icrayı tesir etmekte olduğundan lâyiha mezkurenin reddi ile yalnız tecdidi intihap hakkında Hüseyin Avni Beyin teklifleri veçhile (Kararı Mukaddes) itasını Heyetî Celileden teklif eyleriz.

1 Nisan 1339

Karasi Karahisari Sahib
Abdülğafur İsmail Şükrü

Riyaseti Celileye

Hüseyin Avni Beyin teklifi veçhile bir karar ile intihabın tecdidini ve işbu karara (Kararı Mukaddes) tesmiyesini teklif eylerim.

Sinob Mebusu
Hakkı Hâmi

REİS — Efendim Lâzistan Mebusu Necati Efendi ile Muş Mebusu Mahmut Said Beyin takriri var.

Riyaseti Celileye

Vazaifi diniye, vataniye, vicdaniyesini bilifa müemmini istiklâl ve istikbalini, mukadderatını düsturu esasisi olan Hâkimiyeti Milliye-ye terk ve tevdi ederek tecdidi intihap ve tecellî ârayı takrir ve tazize müheyya olan Meclisi Âli âzayı metinesi bu baptaki hüsnüniyeti bir kat daha takviye ve ilâ maksadıyla âtide sıfatı temsiliyesinden tecerrüdü, namzetliklerini vaz'etmiyeceklerini kabul eylediklerinin reye vaz'ını arz ve teklifi bir vecibei tarihiye telâkki eyleriz.

Lâzistan Muş
Mehmet Necati Mahmud Said

REİS — Efendim İntihap Kanununa ait bir meseledir.

Riyaseti Celileye

İntihabatın yeniden icrası hakkındaki takrir birçok noktadan nâkıştır.

1. — İntihabat hangi şerait ve kanun dâhilinde ve ne nispette icra edilecektir? Eldeki İntihap Kanununa tevfikân icra edilecek ise İntihap Kanunu her elli bin nüfus için bir mebus kaydiyle mukayyedolmasına ve mevcut nüfusu umumiyeye nazaran bu miktar üzerinden mebus intihabı halinde gelecek mebus adedinin âzami seksen, doksanı tecavüz etmiyeceğine ve halbuki mezkûrûlmiktar mebus ile İradei Milliye'nin tezahür edemiyeceğine binaen yeniden intihabat icrasının takdirinden evvel bu esasın kararlaştırılmasını ve memleket, hali harb dolayısıyla bir mahacereti umumiyeye devresi geçirmiş olmasına mebnî henüz istilâya uğrıyan mahaller halkını mahallerine tamamen avdet etmedikleri cihetle ahvalın takdirine ve mülteci ve muhacirinden mahallerine avdet ve iskân ve yeniden tahriri nüfus icrasına kadar nüfusu atikin mukaddema yapıldığı veçhile mebus intihabına esas olmasının takririni teklif eylerim.

1 Nisan 1339

Bitlis Mebusu
Yusuf Ziya

Dr. TEVFIK RÜSTÜ B. (Menteşe) — Efendim okunan takririm tabîi mesmuu âliniz oldu. Mesele gayet kısadır. İntihabatın yeniden icrası tadil ve teadülü birtakım eşkâlî mahsusayı dâidir. Yoksa yeniden intihabat icrası için lüzum yoktur ve başka türlü olmasına da ihtiyaç yoktur. Esasen madde münferide zaten bu Meclise yeniden intihabat hakkını bahşediyor. Böyle bir karar almakla şimdiye kadar da çıkarmış olduğumuz kanunların esasatına da irayet etmiş olduğumuzu göstereceğiz.

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisari Sahib) — Meclisin tarihi kararları hep böyledir. Zaten saltanatı şahsiyeyi ilga eden karar da böyledir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim teferrüat tetkik edilirse görülür ki mesele; altıncı madde Teşrinisaniyi içtima için mebde kılmaştır. Halbuki inşaallah intihabat iki ay zarfında yapılabilir. Binaenaleyh bu kanunu böyle bırakmak zaittir. Israr ediyorum. Zaten bugün matlubolan da intihap meselesidir. Bugün bununla iktifa edelim, âtisini Allah kerimidir, yaparız.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Kanun kararlar ilga edilemez. .

REİS — Efendim burada maddei esasiyeye taallük eden takrirleri taksim ediyorum. Bunlardan Hüseyin Avni Bey, Tevfik Rüşdü Bey diyorlar ki, doğrudan doğruya maddeyi tay mânasınadır, yani yeniden intihabat icrası karargir olmuştur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Maddeyi tay değildir. Yeniden intihabat icrasıdır. (Karar sesleri)

REİS — Efendim; meselenin esası bir tadildir. Tadil şeklinde bir karardır. Sonra Süleyman Sırrı Beyin bir takriri vardır. O da doğrudan doğruya maddeyi ilga ediyor. (Hayır, ret sadaları) Diğer de; maddei asliyenin kabulü meselesidir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim teklifte 20 Kânunusani 1337 tarihli maddei münferide diyor, hangi maddei münferide rica ederim? İlâve ettim. Fazla bir şey yok.

REİS — Efendim 20 Kânunusani dendiği zaman tabii malûm olur. Şimdi efendim. Üç takrirden, yeniden intihap icrası karargir oldu, tarzındaki takriri reyi âlinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Ekseriyetle kabul edilmiştir. (Müttetikan sesleri) (Alkışlar)

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Her kararın bir ismi olur. Bendeniz bu karara (Kararı Mukaddes) denilmesini teklif ederim.

TUNALI HİLMÎ B. (Bolu) — Meclisin her kararı mukaddestir. Binaenaleyh (Kararı Mukaddes) denmesi zaittir.

MAZHAR MUFİD B. (Hakkâri) — Meclis vazifesini ifa ediyor. Mukaddes olan vazifedir, vazifemizi ifa ediyoruz, mukaddes diyemeyiz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Bu, milletin hakkıdır.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Ankara) — Muhterem ve aziz arkadaşlarım! Yeni Türkiye Devletinin ruhu bünyanı Hâkimiyeti Milliyedir. Milletın bilâkaydışart hâkimiyetidir. Bir milletin hâkimiyetini müdrik olabilmesi ve onu emniyetle mahfuz tutabilmesi, birtakım evsafı mahsusaya ve terbiyei mümtazeyemalikiyetiyle kaimdir. Bir milletin ki, terbiyei siyasiyesinde, terbiyei içtimaiyesinde, hubbu vatânpervarisinde noksan vardır, öyle bir millet hâ-

kimiyetini lüzumu derecede kuvvetle elinde tutamaz. Milletimiz ügbuçuk, dört seneden beridir büyük kahramanlıklarla, nâmütenahi fedakârlıklarla eline aldığı hâkimiyetini, bugüne kadar, kendine lâıyk bir surette, heyeti içtimaiye için; vatani için nâfi' netayıç verebilecek tarzda hüsnüistimal eylemiştir. Bunu pek çok âsariyle, muvaffakiyetiyle ispat etmiştir. Milletimizin muhterem vekillerinden mürekkebolan Heyeti Aliyeniz dahi milletimizin evsafını senelerce devam eden mesainizle mükemmel bir surette izhar eylemiş bulunuyorsunuz. Meclisi Âlinin bugün ittihaz etmiş olduğu kararı mübeccel ile bütün bu evsaf, bütün bu meziyetler bilhassa milletimizin rûst ve kemali bir kat daha iyâ edilmiş ve bütün cihana, bu hakikatı görmek istemiyen cihana, ilân ve izhar olunmuştur. Bu kararla yeni Türkiye Devletinin üssülesası ve feyyaz desatiri milliyesi, yüce mefkûreleri gayrikabili tezelzül bir surette bir kere daha tesbit ve tarsin olunmuştur.

Arkadaşlar, Türkiye Devletinde ve Türkiye Devletini kuran Türkiye halkında tacdar yoktur, diktatör yoktur. (Kahrolsun tacdar sesleri) Tacdar yoktur ve olmayacaktır! Çünkü olmaz. (Şiddetli alkışlar) (Bravo sesleri)

HÜSEYİN AVNÎ B. (Erzurum) — Burası ona müsait değildir.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Milletın hakiki mümessilleri olan âzayı kıram! Sizler; bugünkü kararınızı; yalnız vicdanınızdan ve dimağınızdan sâdır olan, sânih olan hakiki ve samimî hislerle vermiş bulunuyorsunuz, memleketin, milletın saadeti için, refahı için, âtisini temin için gördüğünüz lüzum üzerine vermişsinizdir ve bundan dolayı Heyeti Aliyeniz cidden şayarı takdindir ve şayarı tebrikçidir. Ben, Heyeti Aliyeniz içinde bir âza ve bir arkadaş bulunmakla fevkalâde memnun ve mesudum. Bütün cihan bilmelidir ki; artık bu Devletin ve bu milletin başında hiçbir kuvvet yoktur, hiçbir makam yoktur. Yalnız bir kuvvet vardır. O da Hâkimiyeti Milliyedir. Yalnız bir makam vardır. C da, milletın kalbi, vicdanı ve mevcudiyetidir. (Alkışlar) İnşallah milletin yeni vekillerinin vüruduna kadar Heyeti Aliyeniz uhdelereine tevdi edilen vazâifi şimdiye kadar olduğu gibi o zamana kadar da hüsnüîfa buyurursunuz.

4. — TAKRİRLER

1. — Gazianteb Mebusu Ali Cenani Beyle rüf'ekasının, Erzurum Mebusu Necati Beyle arkadaşlarının, intihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin tadili hakkındaki kanun teklifinin (2/63) her şeye takdimen müzakere edilmesine dair takriri

REİS — Efendim bir takrir var. Müsaade buyursanız onu okuyalım.

Riyaseti Celileye

İntihap Kanununun tadiline dair Kanunu Esasi Encümenince tanzim edilip ruznamede bulunan lâyiha'nın her şeye takdimen, müstacelen müzakeresini teklif ediyoruz.

Gazianteb

Adana

Ali Cenani

Zamir

Menteşe

Maraş

Edhem

Tahsin

Erzurum

Mersin

Mustafa Durak

Muhtar

İzmir

Denizli

Yunus Nâdi

Yusuf

(Şimdi sesleri)

REİS — Bu takriri kabul edenler, yani İntihap Kanununun bugün müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, müttelifkan kabul edilmıştır.

Efendim müsaade ederseniz on beş dakika tenneffüs etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hıtamı celse; saat : 3,50

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,60

REİS — İkinci Reisvekdili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTİPLER : Hakkı Bey (Van), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Efendim Celseyi küşadediyorum. Heyeti Celilenizin kararı veçhile İntihabı Mebusan Kanunu müzakere edilecektir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bu kanun çok mühim bir kanundur. Kanunu Esasi Encümeninden çıkmış; fakat matbaanın yanması dolayısıyla şimdiye kadar tabedilememiştir. Bu kere emir verilmiştir. Hemen tabedilecektir. Bu lâyiha tabedilmedikçe müzakeresine geçmek doğru olamaz. Çünkü bendeniz de bu hususta söz aldığım halde henüz lâyihai kanuniyenin ruhuna nüfuz edemedim. Bu tabedilsin, ondan sonra müzakere edelim.

NECATİ B. (Erzurum) — Reis Bey malûmuâliniz, bu mazbata bizim teklifimiz üzerine yapılmıştır. Bu mazbata ile beraber bizim teklifimizin de tabını teklif ediyoruz.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim bu lâyiha'nın derhal müzakeresi tahtı karara alın-

mıştır. Bu karara riayet edilmesini rica ediyorum.

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Şimdiye kadar tabedilmemiş olan levayihin müzakere edilmemesini ve usule gayrimuvafık olduğunu iddia eden Refik Şevket Bey bugün nasıl oluyor da bunun aksini iddia ediyor? Rica ederim, böyle olmaz. Nasıl oluyor da şimdi itiraz ediyorsunuz?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Ömer Lütfi Bey asabiyetle buyuruyorlar ki, «Şimdiye kadar levayihin tabedilmezden evvel müzakeresine siz muhalif idiniz» Evet doğrudur. Fikrimi yine muhafaza ediyorum. Yalnız Makamı Riyaset, kanun lâyihasını yazdırarak müzakeresine başlarsa mesele halledilmiş olur. Zaten dört maddeden ibarettir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — İntihabı Mebusan Kanunu evvelce on beş yirmi madde olarak teklif edilmıştır. Bu teklif Kanunu Esa-

si Encümenine gitmiş, Kanunu Esasi Encümeni birçok tadilat yapmış ve bir de esbabı mucibe mazbatası ilâve etmiştir. Tabii teklif ile encümen mazbatası arasında çok fark vardır. Bunları biz görmedik. İntihabı Mebusan Kanunu gibi pek mühim bir kanunla meşgul olacaksınız. Bendeniz de heyeti umumiyesi hakkında söz almıştım. Fakat şimdi bu lâihayı okumadan söz söylersem hissiyatımla hareket etmiş olacağım ve iyi bir netice vermiyecek. Onun için lâihanın tabını zaruri gördüm, emir verilmiştir. Bu gece tabedilecektir. Yarın müzakere ederiz.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — O halde emir verildiyse mesele yoktur. Yarın müzakere ederiz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Eğer tabedilecekse Haydar Beyle müşterek benim de bir teklifim vardır. O da kabul edilerek Kanunu Esasi Encümenine gönderilmişti. Onun da tabı lâzımgelir.

REİS — Efendim Meclisi Âlinizin kararıyle müstacelen müzakeresi karargir oldu. Lâyiha esbabı mucibesi hazırdır. Fakat derdesti tabıdır. Tab'ı için emir verilmiştir. (Yarın müzakere ederiz sadaları)

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Çarşamba günü müzakere edilsin. Elimize yarın alacağız, lâihayı tetkik edebilmek için biraz dikkat lâzım.

REİS — Efendim, 'badettabı' yarın müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

SÂMİ B. (İçel) — Lâyiha yalnız tabedilmekle olmaz. Biraz da üzerinde tetkikatda bulunmak lâzımdır.

5. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Havali Şarkıye muhacirlerinin memlekelerine sevk ve idareleri ve harb dolayısıyla harabolmuş meskenlerinin inşası için Sıhhiye ve Maliye vekâletlerinin 1338 senesi bütçelerine tahsisat ilâvesine dair kanun lâihası ve Murazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Vilâyatı Şarkıyeye muavenet için bir lâyiha vardı. Bir kısmını müzakere ettik, bir kısmı kalmıştı. Ona başlıyoruz. (Yarın müzakere edilsin sesleri)

Efendim iki madde kalmıştır, vaktimiz de vardır. Şunu bitiriverelim.

ABDULLAH Ef. (İzmit) — Müzakere edelim. Sınırlarımız gevşemesin. Devam...

Madde 2. — Ahiren Yunan istilâsından tahlis ve istirdadolunan mahallerden gayriaksami memlekette ahvali harbiye ilcasıyla kısmen veya tamamen harabolan kuradaki mesakinin tamir veya inşası için Maliye bütçesinde (Ahvali harbiye ilcasıyla harabolan mesakinin tamir ve inşası masarifi) namı ile açılacak (99-Z) faslına bir milyon lira tahsisat vaz'olunmuştur.

RİFAT B. (Tokad) — Efendim ikinci maddeden anlaşıldığına göre Yunan işgalinden haricolarak tahribedilen mahaller bu kanuna dâhildir. Yalnız burada Pontüscüler tarafından tahribedilen vilâyetlerimiz dâhil mi, değil mi? Bunda tereddüdettim de onun için bu kürsüye çıktım. Pontüs eşkıyası tarafından tahribedilen vilâyetlerimiz de tamamen düşmanlar tarafından yakılmış, yıkılmıştır. Bu vilâyetler hakikaten muhtacı imardır, Pontüscülerin yakmadığı köy, kasaba kalmadı. İki, üç yüz haneli köyleri bir hane kalmamak şartıyla yaktilar. Maddi ve mânevî bir çok zararlar yaptılar. Hayvanat bırakmadılar. Onun için burada ikinci kelimedenden sonraki (Ahvali harbiye) den sonra (Pontüs eşkıyası) kelimesinin ilâvesi için bir taktir veriyorum. Ve bunun kabulünü rica ederim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim ikinci maddede Yunan istilâsından tahlis ve istirdadolunan yerlerden gayri memleketlere tahsis edilecek, denildikten sonra bendenize Yunan'ın istilâsından kurtulmuş olan yerlerden gayri her yer buna dâhildir.

Gerek Şark, gerek Pontüscülerin tahribettiği yerler ve gerek isyan neticesinde tahribedilen mahaller bunun içindedir. Yalnız Hükümet hesab ediyor. Her livadaki zarara göre bu bir milyon lirayı taksim ediyor. Şu halde bendenize tahribedilen mebanîye nispetle bu bir milyon lira, bir ferde âdeta bir kasma parası bile olmayacaktır. Bunun için bu tahsisat azdır. Biraz daha fazla kabul edilmesi lâzımgelir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Arkadaşlar ben de Süleyman Sirri Beyin beyanatına iştirak ediyorum. Memlekette harb dolayısıyla binlerce köy tahribedilmiştir. İsyân dolayısıyla de bir çok masuminin köyleri yanmış, envالی yağma edilmiştir. Pontüscülerin yaptığı facayı esasen malûmdur. Bunlar Samsun, Havza ve havalisi-

ni harap ve turabettiler. Gözümüzün önünde bir Umraniye meselesi vardır. Bilâlüzum müte-addit köyler yakıldı ve yağma edildi. Kimse bunu sual etmedi. raporu buraya geldi. O bile okunmadı. Bu adamlar bugün çalı diplerinde doluyor. Hükümetin vereceği bir milyonla kaç hane yapılabilir? Bugünkü vereceğiniz bir milyon kâğıt para yüz yirmi bin liradır. Yüz yirmi bin hane değil, bugün iki yüz yirmi bin hane harap ve turabolmuştur. Her haneyi yarım liraya mı imâl edeceğiz? Bu milleti, bu Hükümeti, bu mevcudiyeti muhafaza eden köylüyü korumak için bunlara yine kendilerinden alacağımız parayı verip bilâhara istihşallerinden daha fazla alacağız. İstirham ediyorum, bu asgari üç milyon liraya iblâğ edilsin. Üç milyon lira verilmedikçe bu bir milyon lirayı vermemek daha hayırlı ve daha nâfi'dir. Bu hiçbir şeye yaramaz. Traş parası bile olmaz.

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Efendiler ikinci madde gayet sarıhtır. Diyoruz ki, vilâyatı Şarkı-yede ahvali harbiye dolayısıyla birçok kura yakılmıştır. Hattâ biz dahi burada bir teklif yapmıştık. Diyorduk ki; bunların 1332, 1333, 1334 seneleri teklâfi emiriyeleri alınmasın. Bunlar gayet fakir düşmüşlerdir. Çünkü dört, beş köy vardır ki, selâmeti harb dolayısıyla, askerin selâmet-te bulunması lüzumu dolayısıyla düşmana melce' olmaması için bu kurayı biz yakmıştık. Yakılan bu kura halkına şimdiye kadar hiçbir muavenette bulunmadık. Bunların vergilerini tehir edelim, Aşar bakayasını tehir edelim, diyorduk. Halbuki Hükümet bunların hayvanatını, yiyeceğini, içeceğini, satarak Aşar bedelâtını tamamiyle tahsil etmiştir. Bunları bu sene memlekete gittiğim zaman gördüm. Üç karye vardı ki, bendenizin yanında yakılması için kumandan emir vermişti, bugün yanacaktır diye. Selâmeti memleket, harbin kazanılması ve askerin fazla telefât vermeme-si için bu karyelerin yanması lâzım geliyordu ve hattâ ben adam gönderdim. Üç karyeyi ben yak-trırdım. Sonra bunlar için bir yardım talebedil-miştı. Meclisi Âli de diriğ etmemiştı. Yalnız te-hir etmişti. Fakat her nasılsa bu ulaştırılamadı. Maalesef bunların yiyeceği, içeceği satılarak borç-ları tahsil edildi. Şimdi bu para o gibi yerlere aittir. Evet, bendeniz de biliyorum ki, şehirler haraptır, köyler de haraptır. Fakat (El akdem fel akdem) ve (takdimülehem alelmühim) kaide-sini de düşünün! Öyle ehem şeyler vardır ki:

Birçok kariyeler selâmeti memleket namına yakıl-mıştır. Verilen para esasen bir milyon liradan ibarettir. Bununla ne yapılabilir? Bu para bir köyün inşasına bile kâfi değildir. Milyonlarca pa-ra lâzımdır. Bu, devede kulaktır. Evet, merke-zimiz de haraptır. Merkez için de ayrıca bir tek-lif yapılmalı ve kabul edilmelidir. Bu bir milyon lirayı bunlara da teşmil ederek onları bizim de hissemize isabet etti diye boş ümide, boş teselliye düşürmiyelim. Erzurum da böyledir. Efendiler; Erzurum'da bu gibi harb sahaları olan karyele-ri biz yakmışızdır. Düşman da yakmıştır. Sonra bunlara hiçbir veğhile muavenet edilememiş, bun-lar ağaç kovuklarında telef olup gidiyorlar. Bun-lar da insandır. Bunlar da memleketimizin en güzide insanlarıdır. Bunlara muavenet etmek, bunları ölümden kurtarmak vazifemizdir. Muva-zenei Maliye Encümeninin teklif etmiş olduğu şu madde gayet muhiktir. Fakat ilcaatı harbiye do-layısıyla harap ve turabolan yerlere sarfı lâzım-dır. Eğer bunu da tevzi edersek elde ve avuçta bir şey kalmaz. Bunun yazıldığı veğhile ve sara-hati veğhile ifa edilmesi pek doğru bir şey ola-caktır.

RAGİB B. (Kütahya) — Muhterem arkadaş-lar! Dün lâyiha'nın heyeti umumiyesi müzakere edilirken noktai nazarımı mufasssalar arz ettim. Fakat muahharen anladım ki, ifadem suitefeh-hüme mâruz kalmış. Halbuki o mütalâamla ben-deniz anlatmak istedim ki; bir Şark ve bir Garp, bir Şimal, bir Cenup memleketleri yoktur. Bir Türkiye memleketi vardır. Türkiye'nin her ta-rafı muhtacı tamirdir.

Şimdi bu noktayı tasrih ettikten sonra ruhu maddeye geçiyorum. Hükümet, havalii Şarkı-yede Ruslar ve Ermeniler tarafından tahribedi-len yüzlerce şehir ve kasaba ve on binlerce köy-lerin tamiri için 500 bin lira teklif etmiş, Muva-zenei Maliye Encümeni de bir milyon liraya ib-lâğ etmiş. Fakat bendenize kalırsa bir milyon değil, yirmi milyon dahi verirse muntazam bir imar programı mevcudolmadıkça çok yanlış ve beyhudedir. Onun için şimdi vakit yoktur ki, Hükümetten muntazam bir imar projesi istiye-lim de tedricen her sene o programı tatbik et-mek üzere bizden para istesin. Buna şimdi im-kân yoktur. Birtakım köylerin yapılması kati ve mecburi olduğu anlaşılmıştır. Bir milyon lira hiçbir şey tutmaz, verilir. Fakat hiçbir fay-da temin etmez. Hebaen mensura olur. Bunu

Muvazenei Maliye Encümeni alsın; bütçemizin müsaadesi varsa, tezyit imkânı varsa tezyidet-sin; beş yüz bin lira veyahut bir milyon lira da-ha ilâve etsin. Fakat Hükümete diyelim ki, bu 2 milyon veya 3 milyon alacaksın; havalî Şarkı-yede köyler yapacaksın. Fakat öyle alelâde ol-masın, muntazam bir program çiz. Bu program dâhilinde bu sene bu iki milyon lirayı sarf et; meselâ her livada muntazam seksen iki köy yap; bu plânı sene besene tatbik etmek ve her sene bütçeden iki milyon lira almak ve sonra bu plânı muntazaman ikmal etmek üzere muntazam hareket et, bunu da ahaliye saçıp da hebaen mensura etme diyelim! Hükümet bir plân dai-resinde hareket etsin ve parayı mevkufun lehi-ne sarf etsin. Yoksa az da olsa çok da olsa fay-da temin eder. Fakat bir milyon lirayı beş, altı milyonluk ihtiyacın yerine verirse bir fayda temin etmez. Binaenaleyh fazla verelim. Hükü-mete diyelim ki, bu parayı muntazam bir imar plânı dâhilinde sarf et, saçma, israf etme, mun-tazam bir plân yap ve onu tatbik et! On senede yapsın. Bu sene iki milyon liralık yapsın, gele-eek sene iki milyon liralık yapsın. Bunu bu şek-le koyalım efendiler. Muvazenei Maliye Encü-meni bu maddeyi alsın ve imkânı varsa bu pa-rayı biraz daha çoğaltsın.

HAKKI B. (Van) — Efendim, ikinci madde-de kuradaki mesakine demek gayrikâfidir. Bu para yalnız mesakine hasredilirse matlûp fayda temin edilemez. Meselâ : Bendenizin dairei inti-habiyemde elli, altmış kura arazisini irva eden bir su cetveli var. Harbî Umumi esnasında ta-mamiyle harabolmuştur. Köylüler bu su cetve-lini tamire muktedir değildir. Ziraat yapamı-yorlar. Bendeniz bunun için bu paradan umuma mûtaallik olan su cetveline de bir miktar ifraz edilmesi muvafık olacağını düşünüyorum. Bu-nun için bir takrir takdim ediyorum. Rica ede-rim bu kaydı da kabul buyurun.

MUSTAFA DURAK B. (Erzurum) — Efen-diler dün bu kanun burada müzakere edilirken heyeti umumiyesi hakkında mümkün olduğu ka-dar izahat vermiştim. Dün birinci maddesi ka-bul edilip de bugün ikinci maddesi müzakerede olan kanun hakkında arkadaşlarımızdan bazıları, yine dünkü gibi yeni yeni vekâletler ihdas et-mekten ve muntazam programlar yapmaktan bahsediyorlar. Muvazenei Maliye Encümenine iade edilip bir miktar artırılmasından bahsedi-

yorlar. Efendiler bunlar muhal şeylerdir. Tecrü-be bize göstermiştir. Efendiler, bunun üzerinde çok söz söylemiyeyim. Sizi yormıyayım. Büyük Millet Meclisinin teşekkülünden evvel o havalîye İstanbul Hükümeti beş milyon lira kadar bir pa-ra tahsis etmişti. Fakat hâdisat dolayısıyla o para-dan on kuruş bile verilemedi. Kaldı ve o günden bu-güne kadar Büyük Millet Meclisi ne vermiştir? On para verilmemiştir ve onlar sabretmiştir. Bugün bir milyon lira vermek için Büyük Millet Meclisinde müzakere ediyoruz, hâlâ onun aley-hinde söz söylüyoruz. Çok rica ederim; bu öyle bir meseledir ki, hiç olmazsa halk bizi düşünen varmış desin.

Efendiler; halkın ihtiyacını halk bizden da-ha iyi bilir. Bu parayı verelim. Götürsünler, tak-sim etsinler, kimine iki lira, kimine üç lira, ki-mine beş lira versinler. Gelecek sene yine sana onun üç misli verecek. Çünkü alan bizim gibi ziynete ve saireye vermiyecektir, bir lira onun eline geçecek olursa derhal tohuma verecek ve ge-lecek sene de bize ösrünü verecektir. Kimin ma-lını kimden esirgiorsun efendi?.. Çok rica ede-rim efendim, senelerden beri gazi olmuş, şehidol-muş, evlâdını yitirmiş, kardeşini yitirmiş, val-desini yitirmiş, malını, canını feda etmiş olan kimselere bugün Büyük Millet Meclisi bir mil-yon lira verecek de bunu neden çok görüyoruz? Ve neden vermemek istiyoruz efendiler?... (Azdır sadaları) Azsa çok yapınız. Dün burada mülte-cilerin iadesi bahsinde takrirler verdik. Hiç ol-mazsa üç yüz bin liraya çıkaralım dedik. Nizam-name mucibince Meclis âzalarının tezyide dair takrir veremiycekleri mevzuubahsoldu ve kal-dı. Ey şimdi bir daha Muvazenei Maliye Encü-menine göndermek nasıl olur?

Efendiler; bunu bu hale getirinceye kadar, ruznameye aldırıncaya kadar, müzakere ettirin-ceye kadar başımıza hal geldi. Bunun müzakere-sine kıyamete kadar mı devam edilecek? Rica ederim, uzun münakaşaya hacet yoktur. Bunu halledelim. Heyeti Celile kabul etsin, bitsin. Çık-sın, gitsin. (Müzakere kâfidir sadaları)

REİS — Efendim madde hakkında başka söz alan yoktur. Müzakerenin kifayetini reyî âli-nize vaz'ediyorum. Müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Mü-zakere kâfi görülmüştür.

Efendim takrirleri okuyacağız.

Riyaseti Celileye

Müzakerenin kifayetiyle maddenin aynen re-
ye vaz'ını teklif eyleriz.

Dersim Mebusu

Erzurum

Hasan Hayri

Süleyman Necati

Riyaseti Celileye

İkinci maddedeki mesakinin tamir veya inşası
yerine (Mesakinin inşası ve bir veya birkaç köy-
le, kasaba su yollarının tamiri için) suretinde ta-
dilini teklif ederim.

Van
Hakkı

Riyaseti Celileye

İkinci maddede yalnız kura zikrolunuyor.
Muavenet kasabata da teşmil edilmeli. Müsavat
bu suretle hâsıl olabilir. Binaenaleyh kura keli-
mesinden sonra kasabata kelimesinin de ilâvesini
teklif eyleriz.

Erzurum

Erzurum

Nusrat

İsmail

Riyaseti Celileye

İkinci maddede istindad olunan mahallerden
gayri tâbirinden sonra (Rus istilâsına uğrıyan)
cümlelerinin ilâvesini teklif ederim.

Bayezid
Şevket

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin herveghi zir tadilini teklif
eylerim:

Düşman tarafından düşarı harabolan mahal-
lerin inşa ve tamiri için üç milyon lira tahsisat
verilmiştir.

Ertuğrul
Mustafa Kemal

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin herveghi âti tadilini teklif
eylerim:

Ahîren Yunan istilâsından tahlis ve istirdad-
olunan mahallerden gayri aksamı memlekette ah-
vali harbiye dolayısıyla mesakini kısmen veya ta-
mamen harabolan muhtacı muavenet kura ahali-
sine tevzi edilmek üzere Sıhhiye ve Muaveneti
İçtimaiye bütçesinin . . . . faslına bir milyon lira
tahsisat vaz'edilmiştir.

Kozan Mebusu
Dr. Mustafa

Riyaseti Celileye

İkinci maddedeki bir milyon liranın iki mil-
yon liraya iblâğını teklif ederiz.

Trabzon

Bitlis

Nebizade Hamdi

Yusuf Ziya

REİS — Efendim tadilnâmeleri revî âlinize
vaz'ediyorum.

Riyaseti Celileye

Pontüs İsyanından dolayı harabolan mesa-
kinin de bu maddeye ithalini teklif ederim.

Tokad
Rifat

REİS — Efendim, bu takriri kabul edenler
lâtfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

RİFAT B. (Tokad) — Demek Rum'ların
yaptıkları, tahribattan mâdüt değil. Düşmanın
en büyüğü o Pontüscülerdi. Bunlar Rus'lardan
da berbat, Yahudilerden de berbattır.

REİS — Efendim, Van Mebusu Hakkı Be-
yin takririni tekrar okutuyorum :

(Tekrar okundu.)

REİS — Bu takriri nazarı itibara alanlar
lâtfen el kaldırsın. Nazarı itibara alınmadı.

(Erzurum Mebusu Nusrat Efendinin takriri
tekrar okundu.)

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Reis Bey tak-
ririmi izah edeceğim. Efendim, Muvazenei Ma-
liye Encümeni kura tâbir ediyor ve bu da mut-
laktır. Kasabat hakkında kanun sâkittir. Hal-
buki kuraya verilmektense evvelâ kasabata ve-
rilmek lâzımdır. Köylülerin bir çift öküzü, bir
arabası vardır. Koşar gider. Ormandan odunu-
nu getirir, kendileri duvar yapmasını bilir. Da-
mın üzerini örtmesini bilir. Fakat kasabalılar
bilmezler. Kasabalar köylerden ziyade tahribata
mâruz kalmıştır. Emin olunuz ki, bendenizin
Erzurum'da yapılacak ne evim vardır, ne de bir
dükkânım vardır. Kendi kendime muktedirim.
Binaenaleyh, kasabalarda birtakım mevkufat
vardır. Bunlar evkafı mazbutadır. Bunların kıs-
men istifade etmeleri lâzımgelir. Müsavat bunu
icabeder ki, kasabalılara ve köylülere mütesavi-
yen verilsin. (Elcûd minelmecud) darbimeseli
meşhurdur. Hükümet bugün bu kadar verebi-
li. Bunu sureti mütesaviyede taksim etmelidir
ve illâ kasabalıları rencide etmiş oluruz. Bunu
nazarı dikkatinize arz ederim. Kasabat kelime-
sinin de ilâvesini teklif ederim.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim, kura, kasabat, diye tasrih etmeye lüzum yoktur. Hakiki erbabı ihtiyaç demeli.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Kanun sâkittir. Kura ya tayyedilmeli, yahut kasaba ilâve edilmelidir.

REİS — Tay hakkında bir takrir yoktur. Kura burada musarrahtır. Hoca Efendi kasabat kelimesinin de buraya ilâvesini teklif ediyor. Kasabat kelimesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Şu halde madde şöyle oluyor : (Kura ve kasabattaki mesakinin)

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Bu tahsisatta bitmiştir, köylere bir şey yok.

REİS — Efendim, Bayezid Mebusu Şevket Beyin takririni tekrar okuyorum.

(Okundu.)

REİS — Bu takriri nazarı itibara alanlar lûtfen el kaldırsın. Nazarı itibara alınmadı.

Efendim, Kozan Mebusu Dr. Mustafa Beyin takririni tekrar okuyorum.

(Okundu)

Dr. **MUSTAFA B. (Kozan)** — Efendim takririmi izah edeceğim: Ahvali harbiye dolayısıyla harabedilmiş olan mesakinin tamiri de yince bunda o kadar nispetsizlik var ki ben buna hayret ediyorum ve inşaat meselesini bertaraf etmeye kalkışıyorsak doğru değildir. Bu vâsi bir tetkik ve tettebbüa muhtahtır. Heyeti Vekile bunun heyeti umumiyesini tetkik ve tettebbü eder ve ayrıca bütçesinde bunu düşünüyoruz. Ben bunda şimdilik diyorum, çünkü paramız yoktur ve bu bir milyon lira da azdır. Bu suretle yanmış veya yıkılmış olanlara ayrıca verelim. Ötekini de ayrı bir mesele olmak üzere hükümet düşünsün, bir şekil bulsun. Getirsin, kabul edelim diyorum.

REİS — Efendim Mustafa Beyin bu tadilnamesi ikinci madde makamına kaim bir tadilnamedir.

Maliye Bütçesine bir milyon lira verdikten sonra Muaveneti İctimaiye Bütçesine de bir milyon lira ilâvesini teklif ediyor.

SALİH Ef. (Erzurum) — O ayrı efendim.

(Kozan Mebusu Mustafa Beyin takriri tekrar okundu)

REİS — Efendim, bu takrir ikinci madde makamına kaim bir takrirdir. Bunu nazarı dikkate alanlar lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyle..
YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Bendeniz takririmi geri alıyorum. Mademki kasabat kabul edildi.

REİS — Efendim yine iki takrir geldi. Birisi bir milyon liranın iki milyon liraya iblâğı, diğeri de üç milyon liraya iblâğı, maattessüf bunu yapamayız.

MUSTAFA KEMAL B. (Erturul) — Maksadım tezyit değil, teşmildir.

DURAK B. (Erzurum) — Efendim onu biz de biliyorduk. Fakat kabul edilemeyeceğini bildiğimiz için vermedik.

MUSTAFA KEMAL B. (Erturul) — Efendim takririm tezyit değildir, teşmildir. Vilâyâtı Şarkıyeye verilen bu yardımın düşman tarafından harabolan ve inlerde yatan adamlara da teşmilini rica ediyorum.

REİS — Efendim ikinci maddeyi aynen reyi âlinize vaz'ediyorum. Kasabat kelimesi de ilâve edilmiştir. İkinci maddeyi bu şekilde kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Rica ederim bu halk inlerde, sokaklarda yatıyor. Memleketin Vilâyâtı Şarkıyesi, Garbiyesi yoktur. Ortada yanan, yıkılan memleket vardır.

MADDE 3. İkinci madde ile verilen tahsisat her mahalde ledelkeşif tahakkuk edecek tahribat bedeli imarine nazaran yüzde nispetinde tevzi ve sırasıyle en müstacel tamirat ve inşaat tahsis olunur.

REİS — Efendim üçüncü madde hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Üçüncü maddeyi aynen reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Birinci ve ikinci maddelerle verilen tahsisattan 1339 senei maliyesi zarfında sarf edilmeyen miktarı 1340 senesinde sarf edilebilir.

REİS — Efendim, dördüncü madde hakkında söz istiyen var mı? (Yoktur sadaları) Dördüncü maddeyi aynen reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 5. — İşbu kanunun sureti tatbiki bir talimatname ile tâyin olunur.

HÜSEYİN AVNÎ B. (Erzurum) — Efendim bu, kanuna girmez. Bir kayıttır zannedirim. (Girmez sadaları) Bunun sureti icrası hakkında Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekâletine itimadımız vardır. Talimatname kaydı kanuna girmez. Bunun başka tariki yoktur. Maliye ve Muaveneti İctimaiye Vekâletleri sefaletin derecesine göre tevziat yaparlar. Yapacakları talimat buraya gelmiyecektir ve buraya gelmiyeceğine nazaran böyle bir talimat raptedilecek demek doğru değildir. O kayıt zaittir. (Tay sadaları)

REİS — Efendim Kozan Mebusu Mustafa Beyin bir takriri var, beşinci maddenin tayyını teklif ediyor. Takrir veçhile beşinci maddenin tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Tayyını kabul edildi.

Efendim altıncı madde, beşinci madde oluyor. Onu okuyacağız.

MADDE 5. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyüliercadır.

REİS — Efendim beşinci maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 6. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Maliye ve Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye vekilleri memurdur.

REİS — Efendim altıncı maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Efendim bir takrir daha var, okutturacağız.

Riyaseti Celileye

Vilâyatı Şarkıye ve Garbiyede haneleri harabolan fukara halkın hanelerinin ihyası için kat'edeceği kereste Orman Resminden müstesnadır.

Erzurum
Salih

SALİH Ef. (Erzurum) — Efendim, malûmuâlinizdir ki, yalnız Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekâleti bu işe nezaret etsin. Eğer bunu yapamazsanız meselenin kıymeti yoktur. Meselenin zaten en fenası buradan çıkar.

REİS — Efendim bu müstakil bir teklifi kanunidir. Bu müstakil meselenin Kavanini Maliye ve Muvazenei Maliye encümenlerinden geçmesi lâzımdır.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Mesakinin inşasıyla alakadardır. Mademki mesakinin in-

şası hakkında kanun yapıyoruz, her halde bununla alakadardır.

REİS — Efendim kanunun heyeti umumiyesini tayıni esami ile reyî âlinize vaz'ediyorum. Bunu encümene veriyorum. Bu müstakil bir meseledir.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Efendim şimdi kabul ettiğimiz kanun, mesakin tamir ve inşasına ve erbabı ihtiyacın temini ihtiyacına mütaallik bir meseledir. Binaenaleyh kereste meselesi de bir mesken meselesidir. Bu madde müzeyyele kendi kabul ettiğimiz kanuna tamamen murtabıt ve onunla alakadar olan bir maddedir.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Tefrik kabul etmiyen bir şeydir.

HASAN BASRÎ B. (Devamlı) — Bâzı yerlerdeki harikzedelere kerestonin meccanen katı' ve nakline müsaade ettik. Rica ederim, mademki halka pek naçiz bir muavenet yapıyoruz, bu muaveneti itmam için olsun; bu maddeyi şimdi kabul edelim ki vereceğiniz para müsmir olsun. Efendim teklif ediyorum. Bu usul hakkındaki marûzatımı Reis Efendi reye koysun.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — İşgalden kurtulan yerlerden gerek Şarkî Vilâyat olsun ve gerek Garbî Vilâyat olsun, hanelerini inşa için ormandan kat'edilecek keresteler Resimden muaf tutulsun, bu olabilir, fakat Basri Beyin teklif etmiş olduğu nokta kereste, istihlâs olunan memalikte meccanen kat'olunacak olursa bunun içerisinde akaarat da vardır, iyi düşünelim. Maddeyi suistimal etmiş oluruz. Aynı ayı madde ile bunlar tesbit olunur. akaarat vardır.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Buyurdıkları mesele bilâhara düşünülebilir.

REİS — Efendim müsaade ediniz. Bu müstakil bir meseledir, binaenaleyh reye vaz'ediyorum.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Meclis hâkimidir. Meclisin hâkimiyetine hâlel mi gelir?

SALİH Ef. (Erzurum) — Arkadaşım Nebil Efendi diyor ki akaarat vardır. Teklifimde fukara halk diyorum. Fukara ile ashabı akaarat arasında ne kadar fark vardır? Fukara denildi mi; İhtiyacı olan ve elinde parası olmayan ve hükümetin muavenetine muhtac olan kimselerdir. (Gürültüler)

REİS — Ben bunu reye koymuyorum.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim; bu teklif ya müstakildir, ya murtabıttır. Müstakil veya murtabıt olduğuna karar vermek Meclisi Âliye aittir. Binaenaleyh bu takririn reye vaz'ı lâzımdır.

REİS — Ben Nizamname mucibince harekete mecburum.

SALİH Ef. (Erzurum) — Meclis ısrar ediyor ve diyor ki reye koyunuz. Koymaya mecbursunuz.

HÜSEYİN B. (Erzincan) — Reis Bey dün bir kararımız vardı.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Tatbik edilen bir kanun vardır. Arz edeyim.

REİS — Tâyini esami ile kanunu revinize arz ediyorum.

HÜSEYİN B. (Erzincan) — Reis Bey, Ali Şükrü Bey hakkında Heyeti Hükümet bize beyanatta bulunacaktı. Neden bulunmadı?

REİS — Hükümete tebliğ ettik efendim.

HÜSEYİN B. (Erzincan) — O halde demek ki Meclis Heyeti Vekileye tâbidir.

REİS — Efendim; reye iştirak eden yüz kırk beş. Yüz otuz beş beyaz, dört ret, dört müstenkif vardır. Maateessüf nısbı müzakere yoktur. İkinci defa reye vaz'edeceğiz. Yarın içtima etmek üzere Celseye nihayet veriyorum.

Hitamı müzakerat; saat : 4,40

İçtimai âti ruznâmesi

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı vâride :

Denizli livasına mülhak kazalara memurini adliye izamı hakkında Denizli Mebusu Yusuf Beyin Adliye Vekâletinden temenni takriri,

Matbuat için çekilecek telgrafların tenzili ücuratı hakkında Denizli Mebusu Yusuf Beyle refikünün teklifi kantınisi

İkinci defa reye konacak mevad

Havali Şarkıye muhacirlerinin memleketlerine iadesi ve meskenlerinin inşası için tahsisat itasına dair Kanun

Bugün müzakere edilecek mevad

İntihabı Mebusan Kanununun tadili hakkındaki teklifler

